

Pradžia>Jūsų teisės>Pagrindinės teisės>Chartijos vadovas>III dalis. Chartijos taikymo sritis, aiškinimas ir poveikis**III dalis. Chartijos taikymo sritis, aiškinimas ir poveikis**

ES pagrindinių teisių chartija. Taikymo sritis, aiškinimas ir poveikis

1. Chartijos taikymo sritis. Neaiškumas dėl laiko

Chartijoje nėra nuostatos, kuria būtų patikslinta jos taikymo srities *ratione temporis*. Tam tikras taisyklės galima numanyti remiantis Teisingumo Teismo praktika. Kalbant apie pagrindinių teisių, nustatytų Europos Sąjungos priimtais aktais, pažeidimus, Chartija gali būti remiamasi kaip kriterijumi, net jeigu atitinkamas aktas buvo priimtas prieš įsigaliojant Lisabonos sutarčiai (žr., pavyzdžiui, [Sprendimą Volker und Markus Schecke, C-92/09](#), [Sprendimą ASBL Test-Achats, C-236/09](#), [Sprendimą Digital Rights Ireland, C-293/12](#), ir [Sprendimą Schrems, C-362/14](#)).

Dėl nacionalinių priemonių, kurios patenka į Chartijos taikymo sritį (žr. II dalies 3 skirsnį ir III dalies 2 skirsnį), bet kurių atžvilgiu negali būti remiamasi tiesioginiu Chartijos poveikiu (šiuo klausimu daugiau informacijos galima rasti [7 skirsnyje](#)), jeigu faktai, kuriais grindžiama byla, atsirado prieš įsigaliojant Lisabonos sutarčiai (2009 m. gruodžio 1 d.), laikomasi kitokios pozicijos. Tai matyti Sprendime [Fenoll, C-316/13](#). Tačiau, svarbu atkreipti dėmesį, kad net prieš įsigaliojant Lisabonos sutarčiai, Teisingumo Teismas, taikydamas bendruosius ES teisės principus (žr. [2.3 skirsnį](#)), užtikrino tam tikrų pagrindinių teisių apsaugą. Todėl vertėtų nustatyti, ar nagrinėjama Chartijos nuostata yra saugoma pagrindinė teisė, anksčiau saugota kaip pagrindinis principas (ir vėliau, taikant nustatytą Chartijos kriterijų, – žr. [7 skirsnį](#) – įvertinti, ar nuostata atitinka tiesioginio poveikio kriterijus).

2. Nacionalinių aktų, kuriems taikoma Chartija, klasifikavimas

Kaip aiškinama II dalies 2 skirsnyje, Chartijos 51 straipsnio 1 dalyje nustatyta apsauga nuo pažeidimų, atsirandančių dėl nacionalinių priemonių, kuriomis įgyvendinama ES teisė. Tai reiškia, kad Chartijos teikiama apsauga negalima pasinaudoti paprasčiausiai teigiant, kad nagrinėjamas atvejis yra susijęs su pagrindinės teisės pažeidimu.

Remtis Chartija galima **tik tada, kai tam atvejui yra taikytina ES pirminės arba antrinės teisės nuostata, išskyrus pačios Chartijos nuostatas**. Kitaip sakant, privalo būti pakankamas ES teisės normų ir nacionalinių aktų arba nuostatų, kuriomis tariamai pažeidžiama Chartija, ryšys.

Ryšys privalo būti pakankamas, nes nepakanka, kad ES ir nacionalinės nuostatos būtų susijusios su tuo pačiu klausimu: ES teisės nuostata turi būti nustatyta norma, kuri laikoma nacionalinio lygmens referencine atitinkamos srities norma.

Taigi, be pačios Chartijos nuostatų, yra ir kitų ES teisės normų, kurias taikant negalima remtis Chartijos apsauga. Tai pasakytina apie Sutarties nuostatas, kuriomis ES teisėkūros institucijoms suteikiamas įgaliojimas priimti konkrečios srities nuostatas. Priešingai, ES teisės (t. y. ES direktyvų arba reglamentų) nuostatomis, priimtomis ES teisėkūros institucijų, vykdančių tą įgaliojimą, gali būti nurodyta nacionalinių priemonių, kuriomis tos nuostatos įgyvendinamos, atžvilgiu taikyti Chartiją.

Pavyzdžiui, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 19 straipsnyje nustatyta, kad „Taryba sprendama pagal specialią teisėkūros procedūrą ir Europos Parlamentui pritarus, gali vieningai imtis atitinkamų veiksmų, siekdama kovoti su diskriminacija dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos“. Remdamosi šia nuostata (arba tiksliau, jos pirmtake, t. y. Europos bendrijos steigimo sutarties 13 straipsniu) ES teisėkūros institucijos priėmė kelis svarbius teisės aktus, būtent Direktyvą 2004/113/EB, įgyvendinančią vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo; Direktyvą 2000/78/EB, nustatančią vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, ir Direktyvą 2000/43/EB, įgyvendinančią vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės. Nacionalinės nuostatos atžvilgiu Chartija galima remtis tada, kai ta nuostata patenka į šių direktyvų taikymo sritį. Tačiau Chartijos apsauga negalima pasinaudoti paprasčiausiai nurodant, kad Europos Sąjunga yra kompetentinga kovoti su tam tikrų rūšių diskriminacija, jeigu nagrinėjama nacionalinė nuostata yra susijusi su sritimi, nepatenkančia į pirmiau nurodytų direktyvų taikymo sritį.

Aplinkybių, kai gali būti laikoma, kad nacionalinėmis priemonėmis įgyvendinama ES teisė, sąrašas pateiktas toliau. Aprašytomis aplinkybėmis esama pakankamo nacionalinės priemonės arba nuostatos, kuria tariamai pažeidžiama Chartija, ir ES teisės ryšio, kad būtų galima remtis Chartijos teikiama apsauga. Spustelėjus ant kiekvienos kategorijos, bus pateiktas trumpas paaiškinimas ir praktinis pavyzdys.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad sąrašas negali būti baigtinis, nes jis yra pagrįstas Teisingumo Teismo praktika, o ši laikui bėgant gali būti toliau plėtojama.

2.1. Nacionalinės nuostatos, priimtos siekiant įgyvendinti ES teisę

Chartija taikoma nacionalinėms priemonėms, priimtoms siekiant vykdyti ES teisės aktais, pvz., ES direktyvomis arba reglamentais, nustatytas prievolės (žr. atitinkamai toliau pateiktus [1](#) ir [2 pavyzdžius](#)).

Direktyvos valstybėms narėms, kurioms jos skirtos, privalomos tik tuo požiūriu, kad valstybės narės turi pasiekti rezultatą, bet nacionalinės institucijos gali pačios rinktis, kokia forma ir kokiais būdais sieks tų rezultatų. Taigi, direktyva reikalaujama, kad iki joje nustatyto termino būtų priimtas nacionalinis įgyvendinimo teisės aktas, išskyrus atvejus, kai esamomis nacionalinėmis normomis galima užtikrinti, kad nurodytas tikslas bus pasiektas.

ES direktyvomis nustatytos prievolės gali būti labai tikslios, bet jos taip pat gali būti suformuluotos labai plačiai. Toks atvejis, pavyzdžiui, yra tada, kai nacionalinėmis priemonėmis vykdoma prievolė taikyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias sankcijas arba nuobaudas už nacionalinių normų, kuriomis įgyvendinama direktyva, pažeidimą (žr. šios klasifikacijos [4 punktą](#)).

Tačiau tuo, kiek valstybėms narėms palikta laisvės, nedaromas poveikis jų pareigai priimant įgyvendinimo priemones gerbti ES pagrindines teises. Valstybėms narėms tenka pareiga atitinkamą ES teisėje nustatytą prievolę taikyti taip, kad būtų pasiektas tikslas, kurio siekiama direktyva, ir kad būtų užtikrintas derėjimas su ES pagrindinėmis teisėmis. Priešingai, kai valstybėms narėms nepaliekama laisvės, o ES teisės nuostata pasirodo pati savaime esanti nesuderinama su ES pagrindinėmis teisėmis, nacionalinis teismas turėtų teikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir prašyti jo patikrinti tos nuostatos pagrįstumą.

Skirtingai nuo direktyvų, reglamentais nacionalinės teisės sistemose paprastai daromas tiesioginis poveikis, ir nacionalinėms institucijoms nereikia priimti įgyvendinimo priemonių. Vis dėlto, tam tikroms reglamentų nuostatomis gali reikėti nacionalinių įgyvendinimo priemonių. Tomis priemonėmis negali būti trukdoma reglamentą taikyti tiesiogiai arba slepiama tikroji reglamento esmė. Be to, ES reglamento įgyvendinimo priemonės privalo būti suderinamos su ES pagrindinių teisių apsaugos taisyklėmis.

ES pirminės teisės nuostatomis valstybėms narėms taip pat gali būti nustatytos prievolės, o tokioms prievolėms vykdyti gali prireikti priimti Chartiją atitinkančias įgyvendinimo priemones (žr. [3 pavyzdį](#)).

Pavyzdžiai

1) Šis pavyzdys, susijęs su nacionalinėmis nuostatomis, patvirtintomis siekiant ES direktyvą perkelti į nacionalinę teisę, yra pagrįstas 2014 m. sausio 15 d. Teisingumo Teismo [sprendimu Association de médiation sociale, C-176/12](#).

H. Laboudi savo įmonėje buvo paskirtas darbuotojų atstovu. Jo darbdavys siekė panaikinti šį paskyrimą tvirtindamas, kad darbuotojų skaičius nesiekė būtino mažiausio skaičiaus, kuriam esant pagal įstatymą atsirastų prievolė skirti atstovą. Jis pabrėžė tai, kad dauguma darbuotojų buvo įdarbinti pagal tokios rūšies sutartį, kad, remiantis šalies teisės aktais, jie neištraukiami apskaičiuojant pirmiau paminėtą mažiausią darbuotojų skaičių.

Kadangi nacionalinis teismas abejojo atitinkamo nacionalinės teisės akto suderinamumu su Chartijos 27 straipsniu, susijusiu su darbuotojų teise į informaciją ir konsultacijas įmonėje, jis nusprendė klausimą perduoti Teisingumo Teismui, kad šis priimtų prejudicinį sprendimą.

Teisingumo Teismas nustatė, kad Chartija šiuo atveju turėjo būti taikoma, nes atitinkamas šalies teisės aktas buvo priimtas siekiant taikyti

[Direktyvą 2002/14/EB](#) dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo.

2) Šis pavyzdys, susijęs su nacionalinėmis nuostatomis, kuriomis įgyvendinamas ES reglamentas, yra pagrįstas 2014 m. gegužės 15 d. Teisingumo Teismo [sprendimu Szatmári Malom Kft, C-135/13](#).

Malūno savininkas pateikė finansinės paramos prašymą pagal Reglamentą (EB) Nr. 1698/2005 dėl paramos kaimo plėtrai. Jis ketino paramą panaudoti malūnui pakeisti nauju malūnu, nedidindamas jo pajėgumo. Kompetentinga nacionalinė institucija atsisakė patenkinti prašymą remdamasi tuo, kad pagal nacionalinės teisės aktą, kuriuo įgyvendinamas reglamentas, parama gali būti skiriama veikiantiems malūnams modernizuoti, bet ne naujam malūnui statyti naujoje vietoje. Malūno savininkas šį atsisakymą apskundė, o nacionalinis teismas paprašė Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą dėl nacionalinės teisės akto suderinamumo su reglamentu.

Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybėms narėms teko užduotis nustatyti konkrečias finansinės paramos prašymų priimtumo taisykles. Tačiau tos taisyklės turėjo atitikti specialią reglamentu nustatytą sąlygą, t. y. tai, kad suteikta parama turėjo būti apskritai pagerintas sektoriaus veikimas. Valstybės narės galėjo nustatyti papildomus priimtumo reikalavimus, jeigu tuo neviršyta joms suteikta veiksmų laisvė. Nacionalinės teisės aktų tikslas buvo išvengti, kad dėl teikiamos paramos miltų gamybos sektoriuje atsirastų papildomas perdurbimo pajėgumas, kartu susidarant aplinkybėms, kai per menkai naudojami esami malūnai. Teisingumo Teismas nusprendė, kad tai yra pagrįstas tikslas. Vis dėlto, Teismas laikėsi nuomonės, kad atveju, dėl kurio kreipėsi ieškovas, nacionalinės teisės aktais pažeista pagrindinė teisė į lygybę, nustatyta Chartijos 20 straipsnyje, nes atidarius naują objektą senasis būtų uždarytas, taigi, nebūtų padidinti jau esami pajėgumai.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad Europos Komisija paskelbė Rekomendacijas, kaip užtikrinti, kad būtų laikomasi Europos Sąjungos pagrindinių teisų chartijos nuostatų skirstant Europos struktūrinių ir investicinių fondų (ESI fondų) paramą. Rekomendacijose pateiktas nacionalinių ES teisės įgyvendinimo priemonių pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį sąrašas.

3) Šis pavyzdys, susijęs su nacionalinėmis ES pirminės teisės nuostatų įgyvendinimo priemonėmis, yra pagrįstas 2015 m. spalio 6 d. Teisingumo Teismo [sprendimu Delvigne, C-650/13](#). Byloje dėl ES piliečio pilietinių teisių pažeidimo Prancūzijos teismui kilo abejonių dėl nacionalinės nuostatos, kuria nustatytas savaime taikytinas draudimas naudotis teise balsuoti, jeigu buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis, susijęs su įsiteisėjusiais nuosprendžiais, paskelbtais iki 1994 m. kovo 1 d. (tą dieną įsigaliojo naujasis baudžiamasis kodeksas), suderinamumo su Chartijos 39 straipsnio 1 dalimi. Todėl nuspręsta prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą.

Teisingumo Teismas nusprendė, jog 1976 m. akto dėl rinkimų į Europos Parlamento narius (šis teisės aktas turi ES pirminės teisės statusą) 8 straipsnyje nustatyta, kad „remiantis šio akto nuostatomis, procedūrą kiekvienoje valstybėje narėje reglamentuoja jos nacionalinės nuostatos“ (29 straipsnis). Toliau teigiama, kad „naudodamasi šia kompetencija valstybės narės privalo, kaip įtvirtinta 1976 m. akto 1 straipsnio 3 dalyje, aiškinamoje atsižvelgiant į ESS 14 straipsnio 3 dalį, užtikrinti, kad Europos Parlamento nariai būtų renkami tiesioginiuose visuotiniuose rinkimuose laisvu ir slaptu balsavimu“. Todėl turi būti laikoma, kad valstybė narė, kuri, „įgyvendindama jai ESS 14 straipsnio 3 dalyje ir 1976 m. akto 1 straipsnio 3 dalyje nustatytą pareigą, nacionalinės teisės aktuose numato, kad tam tikri asmenys, Sąjungos piliečiai, kurie <...>, nuteisti iki 1994 m. kovo 1 d. įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, neturi teisės balsuoti Europos Parlamento rinkimuose, pripažintina įgyvendinančia Sąjungos teisę, kaip tai suprantama Chartijos 51 straipsnio 1 dalyje“ (32 ir 33 punktai).

2.2. Nacionalinės nuostatos, kuriomis įgyvendinama ES teisė, tačiau kurios priimtos ne tuo tikslu

Valstybė narė neturi būtina priimti naujus teisės aktus, kad įvykdytų prievolės, kylančias iš ES teisės, nes tai nebūtina, kai esamomis nacionalinėmis nuostatomis jau galima užtikrinti nacionalinės teisinės sistemos atitikimą tokioms prievolėms. Nėra svarbu tai, ar nacionalinė nuostata buvo priimta siekiant įgyvendinti ES prievolę, ar jau buvo naudojama tokios prievolės įgyvendinimui užtikrinti, ar buvo priimta įgyvendinant tik nacionalinę iniciatyvą. Tai reiškia, kad nacionalinės priemonės, priimtos prieš atsirandant įgyvendintuose ES teisės aktuose nustatytai prievolei, gali patekti į Chartijos taikymo sritį. Tokios situacijos pavyzdžių pateikta 3 ir 4 punktuose, nors tai gali būti susiję ir su kitomis nacionalinėmis nuostatomis, ne vien tomis, kuriomis nustatomos procedūrinės taisyklės arba nuobaudos.

2.3. Nacionalinės proceso teisės nuostatos, kuriomis reglamentuojamas naudojimasis nacionaliniuose teismuose Sąjungos teisės aktais asmenims suteiktomis (įprastomis) teisėmis

Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, „nesant [ES teisės] nuostatų šioje srityje kiekviena valstybė narė savo nacionalinėje teisinėje sistemoje turi skirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų užtikrinti teisės subjektų teisių, kylančių iš tiesioginio [ES teisės] veikimo, apsaugą, procesines taisykles“ (žr., pvz., [Sprendimo Steffensen, C-276/01](#) 60 punktą).

Ši Teismo praktika kodifikuota Lisabonos sutartyje. Europos Sąjungos sutarties 19 straipsnio 1 dalyje antrame sakinyje nustatyta, kad „[v]alstybės narės numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse“.

Atitinkamai, Chartija (visų pirma jos 47 straipsnis dėl teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą) taikoma proceso nuostatomis, kuriomis reglamentuojamas naudojimasis nacionaliniuose teismuose ES teisės aktais asmenims suteiktomis (įprastomis) teisėmis, neatsižvelgiant į tai, ar tos nuostatos buvo priimtos tuo konkrečiu tikslu. Tokios teisės gali būti nustatytos direktyvomis ar reglamentais arba ES pirminės teisės nuostatomis, išskyrus pačios Chartijos nuostatas.

Pavyzdys

Šis pavyzdys, susijęs su proceso nuostatomis, kuriomis reglamentuojamas naudojimasis ES teisės aktais suteikta teise, yra pagrįstas 2010 m. gruodžio 22 d. Teisingumo Teismo [sprendimu DEB, C-279/09](#).

Vokietijos įmonė, veikianti gamtinių dujų rinkoje, teigė patyrusi žalą dėl to, kad vėluota į nacionalinę teisę perkelti dvi ES direktyvas dėl gamtinių dujų tiekimo. Todėl ji norėjo pareikšti ieškinį dėl Vokietijos atsakomybės už Sąjungos teisės pažeidimą pripažinimo, remiantis precedentu, t. y.

[Sprendimu Francovich, C-6/90](#). Tačiau neturėdama pajamų ir turto įmonė negalėjo sumokėti pagal atitinkamą nacionalinės teisės aktą reikalaujamo teismo išlaidų avanso. Ji taip pat negalėjo sumokėti advokatui, kurio atstovavimas ieškinį teikiančiai šaliai tokios rūšies byloje pagal Vokietijos įstatymus yra privalomas. Vokietijos konstitucinis teismas nacionalinės teisės nuostatas dėl teisinės pagalbos išaiškino kaip nuostatas, skirtas tik fiziniams asmenims, todėl buvo atsisakyta įmonei suteikti teisinę pagalbą.

Įmonė apskundė sprendimą ir nacionalinis teismas Teisingumo Teismui pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl atitinkamų nacionalinių civilinio proceso nuostatų suderinamumo su ES teisės principu, susijusiu su veiksminga teismine apsauga. Teisingumo Teismas nustatė, kad yra kompetentingas tikrinti nacionalines nuostatas (ir visų pirma tai, kaip jas aiškina Vokietijos konstitucinis teismas), susijusias su Chartijos 47 straipsniu, nes nagrinėjamoju atveju šios nuostatos turėjo poveikį tam, kaip teisme paisoma ES teisės aktais suteiktos teisės (teisės gauti kompensaciją už žalą, padarytą dėl to, kad

valstybė narė neįvykdė ES teisės aktais jai nustatytų prievolių). Todėl nacionalinės proceso nuostatos, darančios poveikį tam, kaip vykdomos ES teisės aktais suteiktos teisės, patenka į Chartijos taikymo sritį, neatsižvelgiant į tai, ar tos nuostatos buvo patvirtintos tuo konkrečiu tikslu, ar ne.

2.4. Nacionalinės nuostatos dėl nuobaudų, taikomų, kai nevykdomos ES teisės aktais nustatytos prievolės

ES teisės priemonėmis vis labiau reikalaujama, kad valstybės narės nustatytų veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias nuobaudas už konkrečių prievolių, nustatytų tomis priemonėmis arba įgyvendinimo teisės aktais, pažeidimą.

Valstybės narės gali vykdyti šią prievolę nustatydamos konkrečias nuobaudas, o šios privalo atitikti reikalavimus apsaugoti pagrindines Chartijoje nustatytas teises. Vis dėlto, valstybės narės taip pat gali nuspręsti taikyti nuobaudas, jų nacionalinės teisės aktuose jau nustatytas už (panašius) nacionalinio lygmens pažeidimus. Tokiu atveju Chartija galima remtis tik tada, kai nuobaudos skiriamos už prievolės, nustatytos ES teisės aktais, pažeidimą.

Pavyzdys

Šis pavyzdys paimtas iš 2013 m. vasario 26 d. Teisingumo Teismo [sprendimo Åkerberg Fransson, C-617/10](#).

Švedas žvejys savo metinėje pajamų mokesčio deklaracijoje pateikė klaidingą informaciją apie mokesčio sumokėjimą, dėl to kilo rizika, kad valstybės biudžetas praras pajamų, nes nebus surinktas pajamų mokestis ir pridėtinės vertės mokestis (PVM). Pagal nacionalinės teisės aktus dėl tokio pobūdžio mokesčių teisės pažeidimo gali būti iškelta administracinė arba baudžiamoji byla, ir dėl to gali būti padidintas mokestis bei nustatyta baudžiamoji sankcija už tokius pat veiksmus. Iškėlus tam asmeniui administracinę bylą, jis gavo šaukimą atvykti į baudžiamąjį teismą. Tačiau teismui kilo abejonių dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su ne bis in idem principu, nustatytu Chartijos 50 straipsnyje (šis principas susijęs su draudimu tą patį asmenį už tą patį pažeidimą nubausti du kartus).

Teisingumo Teismas nustatė, kad yra kompetentingas tikrinti nacionalinės teisės aktus, atsižvelgiant į Chartijos 50 straipsnį, nes valstybėms narėms nustatyta prievolė imtis visų teisėkūros ir administracinių priemonių, tinkamų siekiant užtikrinti visų pajamų iš PVM surinkimą jų teritorijoje ir kovoti su sukčiavimu. Ši prievolė nustatyta, inter alia, Direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos 2 straipsnyje, 250 straipsnio 1 dalyje ir 273 straipsnyje.

Teisingumo Teismas nemanė, kad tai, jog direktyvai perkelti į nacionalinę teisę nebuvo priimtas nacionalinės teisės aktas (jis buvo priimtas prieš Švedijai įstojant į ES), būtų kliūtis taikyti Chartiją. Teismas pabrėžė, kad šiomis nacionalinėmis nuostatomis, neatsižvelgiant į tai, kokių tikslų teisėkūros institucijos jas priėmė, siekiama įgyvendinti ES teisės aktais nustatytą pareigą veiksmingai bausti už veiksmus, kuriais keliama grėsmė Europos Sąjungos finansiniams interesams.

Be to, tai, kad nacionalinės teisės aktas taikomas ne vien su PVM susijusiems pažeidimams, netrukdo taikyti Chartijos. Teisingumo Teismas nurodė, kad SESV 325 straipsniu valstybės narės įpareigojamos kovoti su neteisėta veikla, kuri kelia grėsmę Sąjungos finansiniams interesams, atgrasančiomis bei veiksmingomis priemonėmis ir, konkrečiai kalbant, jos įpareigojamos imtis tų pačių priemonių kovojant su sukčiavimu, kuris kelia grėsmę Sąjungos finansiniams interesams, kaip ir priemonės, kurių jos imasi kovodamos su sukčiavimu, keliančiu grėsmę jų pačių interesams.

2.5. Tai, kaip nacionalinė institucija taiko ES teisės nuostatas arba nacionalines nuostatas, kuriomis tos ES teisės nuostatos įgyvendinamos

Valstybių narių prievolė ES teisę įgyvendinti taip, kad tai derėtų su ES pagrindinėmis teisėmis, nustatoma ne tik teisėkūros institucijoms, bet ir nacionalinėms institucijoms, kurioms patikėta valstybėse narėse užtikrinti teisės aktų vykdymą. Todėl nacionaliniai teismai ir administracinės institucijos privalo taikyti (arba aiškinti) ES teisės normas taip, kad tai derėtų su ES pagrindinėmis teisėmis.

Tai nustatyta nusistovėjusioje Teisingumo Teismo praktikoje, pagal kurią „valstybių narių institucijos ir teismai privalo <...> atkreipti dėmesį, kad nebūtų remiamasi tokiu [ES teisės arba ją įgyvendinančių nacionalinių priemonių] aiškinimu, kuris kirstųsi su Bendrijos teisinės sistemos saugomomis pagrindinėmis teisėmis“ ([Sprendimas Lindqvist, C-101/01](#), 87 punktą).

Pavyzdys

Šis pavyzdys yra pagrįstas 2014 m. gegužės 8 d. Teisingumo Teismo [nutartimi Stefan, C-329/13](#).

Patvinus Dravos upei F. Stefano turtui padaryta didžiulė žala. Todėl jis kompetentingai Austrijos institucijai nusiuntė prašymą pateikti informaciją apie upės vandens lygio valdymą. Prašymas buvo atmestas motyvuojant tuo, kad prašomos informacijos atskleidimas gali neigiamai paveikti šliuzų prižiūrėtojo atžvilgiu pradėtą baudžiamąjį procesą ir atimti galimybę jam pasinaudoti teise į teisingą bylos nagrinėjimą.

Remiantis Direktyvos 2003/4/EB dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką 4 straipsnio 2 dalies c punktu valstybės narės gali nustatyti, kad prašymas pateikti informaciją apie aplinką būtų atmestas, jeigu informacijos atskleidimas neigiamai paveiktų teisingumą arba bet kurio asmens galimybę pasinaudoti nešališku teismu.

F. Stefanus apskundė tokį atsisakymą. Nacionalinis teismas nustatė, kad F. Stefano prašymas negalėjo būti atmestas, nes Austrijos teisėkūros institucijos nacionalinės teisės aktais, kuriais įgyvendinta direktyva, nenustatė pirmiau paminėtos neprivalomos leidžiančios nukrypti nuostatos.

Taigi nacionaliniam teismui kilo abejonių dėl teisės akto suderinamumo su teise į nešališką teismą, suteikta Chartijos 47 straipsnio 2 dalimi, ir teismas nusprendė prašyti, kad Teisingumo Teismas priimtų prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nurodė, kad užtikrinti ES teisės normų, įskaitant ES pagrindinių teisių paaiskinimą, laikymąsi pagal savo kompetenciją privalo visos valstybių narių valdžios institucijos, įskaitant administracines institucijas ir teismus. Atitinkamai, kadangi nacionalinės teisėkūros institucijos, perkeldamos direktyvą į nacionalinę teisę, nenustatė direktyvos 4 straipsnio 2 dalies c punkte nurodytos išimties, institucijos, atsakingos už nacionalinės teisės normų įgyvendinimą, ta nuostata joms suteikta veiksmų laisvę turi naudotis taip, kad tai derėtų su Chartijos 47 straipsnio 2 dalimi.

2.6. Nacionalinės nuostatos, kuriomis patikslinamos ES priemonėse nustatytos sąvokos

Europos Sąjungos aktuose kartais būna skirsnis, kuriame pateikiamos tam tikrų sąvokų ir terminų, vartojamų pačiame teisėkūros procedūra priimtame akte, apibrėžtys. Kai tokios apibrėžtys pateiktos, tos sąvokos ir terminai ES teisėje turi savarankišką ir standartizuotą prasmę; kilus abejonių, jas aiškinti yra įgaliotas Teisingumo Teismas.

Tačiau kituose ES aktuose nurodomos kiekvienos valstybės narės patvirtintos apibrėžtys. Tai reiškia, kad ES teisėkūros institucijos nori gerbti tai, kad konkrečių sąvokų prasmė ir tikslai aprėptis valstybėse narėse skiriasi. Vis dėlto, Teismas aiškiai nurodė, kad tai, jog ES teisėje nėra atskiros apibrėžties, nereikšia, kad valstybės narės gali daryti neigiamą poveikį veiksmingam konkrečiu ES aktu nustatytų tikslų siekimui ir nevykdyti savo prievolės akto įgyvendinimą užtikrinti taip, kad tai derėtų su ES pagrindinėmis teisėmis. Taigi, nacionalinėmis nuostatomis, kuriose pateikiamos ES akto sąvokų ir terminų apibrėžtys, ES teisė įgyvendinama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį.

Pavyzdys

Šis pavyzdys yra pagrįstas 2012 m. balandžio 24 d. Teisingumo Teismo [sprendimu Kamberaj, C-571/10](#).

Vienos Italijos provincijos taisyklėmis dėl būsto paramos taikyta skirtinga tvarka trečiųjų šalių piliečiams, kurie ilgą laiką teisėtai gyvena šalyje, palyginti su toje provincijoje gyvenančiais ES piliečiais (italais arba ne). Lėšų skirstymas buvo grindžiamas svertiniu asmenų skaičiaus vidurkiu ir abiem grupėms taikomais reikalavimais (nustatant turimas lėšas). Tačiau Italijos ir ES piliečių atžvilgiu šiems parametrams skiriamas 1 balas, o trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu pagal svertinį vidurkį asmenų skaičius vertintas 5 balais (dėl to tai kategorijai skiriama gerokai mažiau lėšų).

S. Kamberaj, provincijoje ilgai gyvenęs trečiosios šalies pilietis, apskundė sprendimą atsisakyti jam suteikti būsto paramą. Nacionaliniam teismui kilo abejonių dėl šio provincijos įstatymo suderinamumo su Direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso. Nustatęs,

kad dėl lėšų skirstymo mechanizmo buvo laikomasi skirtingo požiūrio į abi kategorijas, Teisingumo Teismas nagrinėjo, ar ta situacija patenka į 11 straipsnio 1 dalies d punktą (jame nustatyta, kad trečiųjų valstybių piliečiai, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, vienodai kaip ir tos šalies piliečiai, turi teisę „į socialinę apsaugą, socialinę pagalbą ir socialinį saugumą, kaip numatyta nacionalinėje teisėje“) taikymo sritį.

Teisingumo Teismas pripažino, kad nuoroda į nacionalinės teisės aktų apibrėžtis reiškia, jog ES teisėkūros institucijos nori gerbti tai, kad konkrečių sąvokų prasmė ir tikslai aprėptis valstybėse narėse skiriasi. Vis dėlto Teismas nurodė, kad valstybės narės negali pakenkti direktyvoje nustatyto vienodo požiūrio principo veiksmingumui. Teisingumo Teismas taip pat nustatė, kad 11 straipsnio 1 dalies d punktas turi būti aiškinamas atsižvelgiant į Chartijos 34 straipsnio 3 dalį, pagal kurią Europos Sąjunga „pripažįsta ir gerbia teisę į socialinę paramą ir paramą aprūpinant būstu, kad pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles bei praktiką būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų“. Taigi Teismas nusprendė, kad nacionalinis teismas turėtų patikrinti, ar nagrinėjamoji būsto parama atitiko Chartijos 34 straipsnio 3 dalyje nustatytą tikslą. Jeigu taip, turėtų būti laikoma, kad būsto parama patenka į direktyvoje nustatyto vienodo požiūrio principo taikymo sritį.

2.7. Nacionalinės nuostatos, pagrįstos ES teisės aktais nustatyta nukrypti leidžiančia nuostata

Tam tikrais atvejais ES teisės aktais valstybėms narėms leidžiama nukrypti nuo ES teisės nuostatomis nustatytų prievolių. Vienas iš tinkamiausių pavyzdžių yra susijęs su laisvo judėjimo įstatymu. Šioje srityje ES Sutartimis ir ES teisės aktais, kuriais įgyvendinamos Sutartys, nustatytos priežastys, dėl kurių gali būti pagrįstos nacionalinės nuostatos, kuriomis ribojama pagrindinė laisvė, susijusi su prekių, kapitalo ir paslaugų judėjimu, taip pat laisvu ES piliečių judėjimu. Pavyzdžiui, laisvas ES piliečių judėjimas gali būti ribojamas dėl visuomenės sveikatos apsaugos, valstybinės politikos ir visuomenės saugumo, kaip nustatyta Direktyva 2004/38/EB (ES pilietybės direktyva). Ribojamoji nacionalinė priemonė, kuri nustatoma remiantis viena iš tų priežasčių, gali būti pagrįsta, tik jeigu ji atitinka ES pagrindines teises.

Pavyzdys

Šis pavyzdys yra pagrįstas 2010 m. lapkričio 23 d. Teisingumo Teismo [sprendimu Tsakouridis, C-145/09](#).

Direktyva 2004/38/EB nustatomos ES piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje sąlygos ir apribojimai. Kalbant apie ES piliečių teisę, Direktyva įgyvendinama SESV 21 straipsnio 1 dalis, kuria nustatyta, kad kiekvienas ES pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje „laikydamasis Sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų“.

Pagal direktyvos 27 straipsnį ES piliečių ir jų šeimos narių judėjimo ir gyvenimo šalyje laisvė gali būti ribojama dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar sveikatos apsaugos priežasčių. 28 straipsnyje nustatyta, kad, jeigu ES pilietis turi nuolatinio gyvenimo kitos valstybės narės teritorijoje teisę (t. y. jeigu prieš tai toje valstybėje yra gyvenęs penkerius metus iš eilės), jo išsiuntimo iš šalies sprendimas gali būti priimtas tik dėl „rimtų valstybinės politikos ar visuomenės saugumo priežasčių“. Neginčijamos priežastys yra būtinos, kad Sąjungos pilietį, priimančiojoje valstybėje narėje gyvenusį ankstesnius dešimt metų, būtų galima išsiųsti iš šalies.

P. Tsakouridžio atveju Vokietijos teismas paprašė Teisingumo Teismo rekomendacijų dėl tokių priežasčių aiškinimo, kad galėtų įvertinti, ar ir koku mastu baudžiamaisiais nusižengimais, susijusiais su prekyba narkotikais dalyvaujant organizuotos grupės veikloje, būtų galima pagrįsti ES piliečio išsiuntimo iš šalies priemonę. Teisingumo Teismas iš esmės nurodė, kad tokio pobūdžio pažeidimai gali būti siejami su visuomenės saugumu.

Tačiau Teismas taip pat nurodė, kad nacionalinis teismas turi įvertinti, ar konkrečiu atveju išsiuntimo padariniai būtų proporcingi teisėtam tikslui, kurio siekiama ta priemone.

Pasak Teisingumo Teismo, siekiant pagrįsti laisvą ES piliečių judėjimą galinčią riboti nacionalinę priemonę bendrojo intereso pagrindais galima remtis tik jeigu taikant nagrinėjamą priemonę paisoma Chartijoje nustatytų pagrindinių teisių ir visų pirma teisės į asmeninio ir šeiminio gyvenimo gerbimą, kaip nustatyta Chartijos 7 straipsnyje. Todėl nacionalinis teismas turėtų atsižvelgti į atitinkamo ES piliečio socialinių, kultūrinių bei šeiminių ryšių su priimančiąja valstybe nare tvirtumą.

2.8. Nacionalinės nuostatos, kuriomis daromas tiesioginis poveikis sritims, kuriose taikoma ES teisė

Dviejose bylose, dėl kurių sprendimas priimtas netrukus po Lisabonos sutarties įsigaliojimo (pateikti prašymai priimti prejudicinius sprendimus (Sprendimas *Kücükdeveci*, C-555/07, ir Sprendimas *Dansk Industri*, C-441/14), Teisingumo Teismas nacionalinėms nuostatomis, kuriomis siekiama reglamentuoti sritį, kuriai taikoma ES direktyva, taikė Chartiją, nors tos nuostatos nebuvo priimtose konkrečios direktyvos įgyvendinimo tikslais (jos priimtose anksčiau už direktyvą) ir jomis nebuvo faktiškai įgyvendinama direktyva (iš tikrųjų, jos prieštarauja direktyvai). Kai buvo įvykdyti su nagrinėjamais atvejais susiję veiksmai, direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminas jau buvo pasibaigęs ir tie atvejai į direktyvos taikymo sritį pateko *ratione personae* ir *ratione materiae*, taigi buvo pagrindas taikyti Chartiją.

Pavyzdys

Šis pavyzdys paimtas iš 2010 m. sausio 19 d. Teisingumo Teismo [sprendimo Küçükdeveci, C-555/07](#).

Darbuotoja S. Küçükdeveci pasiskundė dėl Direktyvos 2000/78/EB ir Vokietijos civilinio kodekso 622 straipsnio 2 dalies prieštaravimo. Pagal nacionalinę nuostatą darbuotojų darbo laikotarpis, kol jiems sukanka 25 metai, neturi būti įtraukiamas nustatant laikotarpį, prieš kurį darbuotojui turi būti pateiktas pranešimas dėl atleidimo. Taigi, jai taikytas pranešimo laikotarpis buvo apskaičiuotas taip, tarsi ji būtų įmonėje dirbusi tik trejus metus, nors ji toje įmonėje dirbo dešimt metų.

Nacionalinė nuostata nebuvo priimta direktyvai įgyvendinti (ji priimta anksčiau nei ES priemonė) ir jos negalima laikyti priemone, kurios tiesioginis poveikis buvo susijęs su direktyvos įgyvendinimu (priešingai, tai buvo tiesioginė kliūtis direktyvai įgyvendinti). Atsižvelgęs į tai, kad tariami diskriminaciniai veiksmai vykdyti po direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino pasibaigimo, Teismas nurodė, kad „[n]uo šios dienos pagal šią direktyvą pagrindinėje byloje nagrinėjamai teisės nuostatai, susijusiai su šia direktyva reglamentuojama sritimi, šiuo atveju tai yra atleidimo iš darbo sąlygos, pradėta taikyti Sąjungos teisė“.

Toks ryšys yra itin didelės praktinės svarbos, kai ginče dalyvauja tik privačiosios šalys (t. y. ginčas yra horizontalusis) ir ginčo dėmesio centras yra nacionalinės teisės nuostata ir ES direktyvos nuostata, kuria nustatoma ES pagrindinė teisė. Jeigu atitinkama Chartijos nuostata atitinka sąlygas, kad turėtų tiesioginį poveikį (žr. II dalies 2 skirsnį ir III dalies 7 skirsnį), nacionalinis teismas gali remtis Chartija, kad nukryptų nuo jai prieštaraujančių nacionalinių nuostatų, taip pašalindamas aplinkybes, dėl kurių nesama direktyvos horizontaliojo poveikio.

3. Nacionalinių apsaugos šaltinių vaidmuo taikant Chartiją

Kai atvejis yra susijęs su nacionaliniu aktu, kuriuo įgyvendinamas ES teisės aktas (žr. II dalies 2 skirsnį), Chartija gali būti taikoma. Tačiau tai nereiškia, kad nacionaliniams apsaugos šaltiniams, visų pirma, konstitucijoms netenka jokio vaidmens.

Chartijos 53 straipsnyje nurodyta: „Jokia šios Chartijos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti žmogaus teises ir pagrindines laisves, kurias atitinkamoje taikymo srityje pripažįsta <...> valstybių narių konstitucijos“.

Akivaizdu, kad kai Chartija užtikrinama tam tikro lygmens apsauga, ji yra viršesnė už nacionalines valstybių narių konstitucines nuostatas (žr. Sprendimą *Melloni*, C-399/11). Priešingai, jeigu Chartijoje nėra nuostatų dėl tam tikro lygmens apsaugos, gali būti taikomi šalies standartai, jeigu įvykdomos dvi sąlygos. Pirma, taikant šalies standartus neturi būti keliamas pavojus Chartija užtikrinamos apsaugos lygiui. Antra, turi būti užtikrinta Sąjungos teisės „viršenybė, vieningumas ir veiksmingumas“. Žr., pavyzdžiui, sprendimus, priimtus pateikus prašymą priimti prejudicinį sprendimą, t. y. žr.

[Sprendimą PPU Jeremy F, C-168/13](#), ir [Sprendimą Åkerberg Fransson, C-617/10](#).

Kilus abejonų, ar šios dvi sąlygos patenkinamos, nacionalinis teismas gali teikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir prašyti Teisingumo Teismo išaiškinti atitinkamas ES teisės nuostatas.

4. Teisių ir principų skirtumas

Kaip paminėta I dalies 3 skirsnyje, ES pagrindinės teisės yra ES institucijų, įstaigų ir agentūrų priimtų aktų **aiškinimo** ir **galiojimo kriterijus**. Be to, jos yra nacionalinės teisės aktų suderinamumo su ES teisės aktais jų taikymo srityje kriterijus.

Chartijos 52 straipsnio 5 dalyje nurodyta: „Principus apibrėžiančios šios Chartijos nuostatos gali būti įgyvendinamos Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų priimtais įstatymo galią turinčiais aktais ir vykdomaisiais aktais bei valstybių narių teisės aktais, kuriuos jos pagal savo įgaliojimus priima įgyvendindamos Sąjungos teisę. Teismo proceso metu jomis galima remtis tik aiškinant tokius aktus ir priimant sprendimą dėl jų teisėtumo“.

Kitaip sakant, 52 straipsnio 2 dalyje nustatyta Chartijos nuostatų ribotos teisminės peržiūros schema, ir joje principai pateikti juos priešpriešinant teisėms. Tai akivaizdu iš atitinkamo paaiškinimo: 5 dalyje paaiškintas Chartijoje nustatytų teisių ir principų skirtumas. Remiantis tuo skirtumu, individualios teisės turi būti gerbiamos, o principų turi būti laikomasi (51 straipsnio 1 dalis). Principai gali būti įgyvendinami teisėkūros procedūra priimtais aktais arba vykdomaisiais aktais (Sąjungos priimtais pagal jos įgaliojimus ir valstybių narių priimtais tik tada, kai jos įgyvendina Sąjungos teisę); atitinkamai, svarbūs teismams jie tampa tik tada, kai tokie aktai yra aiškinami arba tikrinami. Tačiau dėl jų negali būti teikiami tiesioginiai reikalavimai, kad Sąjungos institucijos arba valstybių narių institucijos imtųsi pozityvių veiksmų.

Vis dėlto, tikslus Chartijos 52 straipsnio 5 dalies taikymo srities ir poveikio mastas yra neaiškus.

Kalbant apie **taikymo sritį**, nėra sąrašo, kuriame būtų išvardyti Chartijos principai. 52 straipsnio 5 dalies išaiškinime pateikti tik keli pavyzdžiai. Be to, išaiškinime nurodyta, kad kai kuriais atvejais Chartijos straipsnis gali turėti tiek teisės, tiek ir principo elementų. „Chartijoje pripažįstamų principų pavyzdžiai apima, pvz., 25 [pagyvenusių žmonių teisės], 26 [neįgalųjų asmenų integravimas] ir 37 [aplinkos apsauga] straipsnius. Kai kuriais atvejais Chartijos straipsnis gali turėti tiek teisės, tiek ir principo elementų, pvz., 23 [moterų ir vyrų lygybė], 33 [šeima ir profesinė veikla] ir 34 [socialinė apsauga ir socialinė parama] straipsniai.“

Kalbant apie **teisinę galią**, asmenys, norėdami užkirsti kelią prieštaraujančioms nacionalinėms nuostatoms, negali tiesiogiai remtis principais (žr.

II dalies 1 skirsnį ir 7 skirsnį).

Neaišku, ar principai gali būti laikomi *bet kurių* Europos Sąjungos arba nacionalinio akto, patenkančio į Chartijos taikymo sritį, nuostatų aiškinimo ir galiojimo kriterijais, ar gali tik padėti aiškinti ES ir nacionalines teises nuostatas, kuriomis siekiama tiesioginio principų įgyvendinimo. Iki šiol Teisingumo Teismas 52 straipsnio 5 dalimi rėmėsi tik viename sprendime, t. y. *Sprendime Glatzel, C-356/12*, susijusiame su Chartijos 26 straipsniu dėl neįgalųjų asmenų integracijos. Tačiau tame sprendime nepateikta galutinio atsakymo į pirmiau paminėtus probleminius klausimus.

Abejones dėl Chartijos principų teisinės galios gali būti išsklaidytos pateikiant nuorodą į Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą.

5. Chartija suteiktų pagrindinių teisių aiškinimas. Išaiškinimai

Siekiant nustatyti Chartija teikiamą apsaugą, būtų naudinga perskaityti Chartijos oficialius išaiškinimus.

Pagal Chartijos 52 straipsnio 7 dalį išaiškinimai buvo „parengti siekiant nubrėžti šios Chartijos aiškinimo gaires“ ir „Sąjungos ir valstybių narių teismai skiria deramą dėmesį išaiškinimams“.

Visų pirma, išaiškinimuose nurodytas (-i) šaltinis (-iai), kuriuo (-iais) remiantis buvo nustatyta kiekviena Chartijos pagrindinė teisė, pavyzdžiui, EŽTK, Europos socialinė chartija, valstybių narių konstitucinės tradicijos ir pan.

Toks nurodymas yra itin svarbus, nes Chartijos VII antraštinėje dalyje nustatytos konkrečios Chartijos aiškinimo taisyklės, taikomos atsižvelgiant į šaltinį, kuriuo remiantis nustatyta atitinkama pagrindinė teisė. Visų pirma, taikomos skirtingos Chartijos nuostatų, atitinkančių pagrindines EŽTK nustatytas pagrindines teises, ir Chartijos nuostatų, kuriomis pripažįstamos pagrindinės teisės, atsirandančios iš valstybių narių konstitucinių tradicijų, aiškinimo taisyklės (žr. 52 straipsnio 3 dalį ir 52 straipsnio 4 dalį, taip pat atitinkamus išaiškinimus).

5.1. Chartijoje nustatytos teisės, atitinkančios EŽTK garantuojamas teises

Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių [EŽTK] garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata neklaido Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą“.

Kitaip sakant, kalbant apie „atitinkamas teises“, EŽTK yra minimalusis apsaugos *standartas*. Atitinkamai, visais ES aktais ir nacionalinėmis teisinėmis nuostatomis, kuriomis įgyvendinama ES teisė, turi būti užtikrintas atitinkamų teisių apsaugos lygis, derantis su EŽTK. Kilus abejonų, yra pagrindas teikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą (dėl ES teisės nuostatų galiojimo arba aiškinimo, atsižvelgiant į aplinkybes).

Oficialiu 52 straipsnio 3 dalies išaiškinimu šiek tiek padedama nustatyti atitinkamas teises. Jame pateikti du sąrašai – vienas, kuriame nurodyti Chartijos straipsniai, „kuriuose tiek esmė, tiek ir taikymo apimtis yra tokia pati kaip ir atitinkamų EŽTK straipsnių“, ir kitas, kuriame nurodyti Chartijos straipsniai, „kurių esmė yra tokia pati kaip ir atitinkamų EŽTK straipsnių, tačiau taikymo apimtis yra platesnė“.

Šie sąrašai nėra baigtiniai, jie atspindi esamą teisės raidos padėtį ir yra atviri „tolesniems pokyčiams teisėje, teisės aktuose ir Sutartyse“. Iš tikrųjų, galima nustatyti keletą papildomų teisių.

Pavyzdžiui, 49 straipsnio 1 dalies išaiškinime nurodyta, kad ši nuostata atitinka EŽTK 7 straipsnio 1 dalį, išskyrus atitinkamo įstatymo galiojimo atgaline data principą, susijusį su lengvesne bausme, kaip nustatyta Chartijos nuostatos paskutinėje dalyje. Savo 2009 m. sprendime *Scoppola / Italy* (Nr. 2), EŽTT, cituodamas Chartijos 49 straipsnio 1 dalį, EŽTK 7 straipsnio 1 dalį aiškino kaip taip pat apimančią nacionalinės teisės atgalinio taikymo principą, pagal kurį skiriama lengvesnė bausmė.

Chartijos 52 straipsnio 3 dalies išaiškinime pateikta keletas papildomų naudingų rodiklių:

atitinkamų teisių esmė ir taikymo sritis turi būti nustatoma atsižvelgiant į EŽTK ir jos protokolų tekstą, kaip aiškinama EŽTT;

kai atitinkamų teisių atžvilgiu EŽTK nustatyta apribojimų, jų turi būti paisoma ir aiškinant Chartiją;

panašiai, kai nenustatyta EŽTK teisių apribojimų, negali būti ir Chartijos teisių apribojimų.

5.2. Bendrų konstitucinių tradicijų vaidmuo

Chartijos 52 straipsnio 4 dalyje nurodyta:

„Šios Chartijos pripažįstamos pagrindinės teisės, atsiradusios iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, aiškinamos remiantis tomis tradicijomis“. Atitinkamame išaiškinime nurodyta, kad „[š]io straipsnio 4 dalyje nustatyta aiškinimo taisyklė grindžiama Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 3 dalimi ir šia taisykle deramai atsižvelgiama į bendrų konstitucinių tradicijų traktavimą, kurio laikosi Teisingumo Teismas (pvz., 1979 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Hauer*, 44/79, Rink. 1979, p. 3727; 1982 m. gegužės 18 d. Sprendimas *AM ir S*, 155/79, Rink. 1982, p. 1575). Pagal tą taisyklę Chartijos atitinkamos teisės turėtų būti aiškinamos tokiu būdu, kuris suteikia aukštą, adekvatų Sąjungos teisei apsaugos lygį bei aiškinamos remiantis bendromis konstitucinėmis tradicijomis, o ne laikantis griežto „mažiausio bendravardiklio“ požiūrio“.

Kitaip nei 52 straipsnio 3 dalies išaiškinime, 52 straipsnio 4 dalies išaiškinime nepateiktas Chartijos pagrindinių teisių, atsirandančių iš valstybių narių konstitucinių tradicijų, sąrašas. Tam tikrų su tuo susijusių nuorodų yra pateikta Chartijos esminių nuostatų išaiškinimuose. Pavyzdžiui, 20 straipsnio „Lygybė

prieš įstatymą“ išaiškinime nurodyta: „Šis straipsnis atitinka bendrą teisės principą, kuris yra numatytas visose Europos konstitucijose ir kurį Teisingumo Teismas pripažino pagrindiniu Bendrijos teisės principu (1984 m. lapkričio 13 d. Sprendimas *Racke*, 283/83, Rink. 1984, p. 3791, 1997 m. balandžio 17 d. Sprendimas *EARL*, 15/95, Rink. 1997, p. I–1961 ir 2000 m. balandžio 13 d. Sprendimas *Karlsson*, 292/97, Rink. 2000, p. 2737)“.

Gali būti įrodinėjama, kad Chartijos 52 straipsnio 4 dalies taikymo sritis apima daugiau nuostatų nei tos, kurios, remiantis jų išaiškinimu, atspindi valstybių narių konstitucines tradicijas. Visų pirma, naudinga panagrinėti ES teisės bendrųjų principų Teismo praktiką (žr. [I dalies 2.3 skirsnį](#)), nes Teisingumo Teismas tiems principams nustatyti ir suformuluoti rėmėsi valstybių narių konstitucinėmis nuostatomis.

Chartijos 52 straipsnio 4 dalyje išdėstytos aiškinimo taisyklės poveikis nėra visiškai aiškus. Iki šiol Teisingumo Teismas nepriėmė jokių sprendimų tam poveikiui paaiškinti. Tačiau aišku tai, kad nėra maksimalios apsaugos taisyklės: nenurodyta, kad Chartijos apsaugos aprėptis savaime atitinka valstybių narių konstitucija nustatytą plačiausią apsaugą. Veikiau suprantama, kad „šių pagrindinių teisių aiškinimas [turėtų būti] užtikrintas atsižvelgiant į Sąjungos struktūrą ir tikslus“ ([Nuomonė 2/13](#), 170 punktas). Ta struktūra apima pagarbą valstybių narių konstitucinėms tradicijoms.

6. Kai Chartijos pagrindinės teisės gali būti ribotos

Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje nustatytos sąlygos, kuriomis reglamentuojamas Chartijos pagrindinių teisių apribojimų priimtumas. „Bet koks šios Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės. Remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

Nors Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje tai nepaminėta, tam tikroms pagrindinėms teisėms apribojimai negali būti taikomi. Kadangi EŽTK laikoma minimaliuoju apsaugos standartu, pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį (žr. [5.1 skirsnį](#)) pagrindinės teisės, apibūdinamos kaip absoliučios EŽTK nustatytos teisės (pavyzdžiui, teisė į gyvybę arba kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas), negali būti ribojamos ir taikant Chartiją.

Siekiant nustatyti, ar galima apriboti vieną iš Chartija išdėstytų pagrindinių teisių, reikia užduoti šiuos klausimus:

ar ši pagrindinė teisė gali būti apribota?

Jeigu taip, ar nustatant apribojimą paisoma pagrindinės teisės esmės?

Jeigu taip, ar apribojimas tikrai atitinka Europos Sąjungos pripažįstamą visuotinės svarbos tikslą? Kitaip sakant, ar juo siekiama tikslo apsaugoti kitų asmenų teises arba laisves?

Jeigu taip, ar apribojimas proporcingas? (Tai reiškia, kad apribojimas turi atitikti tikslą, kurio siekiama.)

Jeigu taip, ar apribojimas būtinas? (Tai reiškia, kad apribojimu turi būti siekiama tikslo nesikišant daugiau, nei tai būtina atitinkamos pagrindinės teisės atžvilgiu.)

Naudingų rekomendacijų, kaip reikėtų atlikti šį vertinimą, pateikta ES Tarybos

[Metodikos gairių, skirtų suderinamumui su pagrindinėmis teisėmis Tarybos parengiamuosiuose organuose patikrinti](#), Europos Sąjungos Tarybos parengtų 2014 m., IV priede.

Kalbant apie Teisingumo Teismo praktiką, [Sprendime Volker und Markus Schecke, C-92/09](#), pateiktas aiškus pagal 52 straipsnio 1 dalį atliekamo *patikrinimo* pavyzdys.

7. Daugiau informacijos apie Chartijos poveikį nacionaliniu lygmeniu

Kai nacionalinė priemonė prieštarauja Chartijai, nacionalinis teismas pirmiausia turėtų patikrinti, ar ta nacionalinė priemonė gali būti aiškinama pagal Chartiją (I). Jeigu pasirodo, kad tai neįmanoma, nacionalinis teismas turėtų nagrinėti, ar atitinkama ES chartijos nuostata atitinka reikalavimus, kad turėtų tiesioginį poveikį (II). Galiausiai, asmuo, teigiantis, kad pažeista pagrindinė teisė, gali paduoti valstybę narę į teismą dėl žalos (III). Geras konkrečių sąlygų ir trijų pirmiau nurodytų apsaugos užtikrinimo būdų apribojimų pavyzdys bei loginė seka, pagal kurią jie turėtų būti taikomi, pateikti

[Sprendime Dansk Industri \(DI\), C-441/14](#).

I. Nacionalinės teisės aiškinimas pagal ES teisę.

Sprendami konfliktus nacionaliniai teismai turėtų atsižvelgti į nacionalinės teisės normų visumą ir taikyti tomis normomis pripažintus aiškinimo metodus. Kai įmanoma, atitinkamą **nacionalinę nuostatą jie turėtų aiškinti** atsižvelgdami į su byla susijusių ES nuostatų formuluotę ir tikslą.

Pavyzdžiui, kalbant apie [Sprendimą Chatzi, C-149/10](#), Graikijos teismas paprašė Teisingumo Teismo paaiškinti Bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų (nustatyto Direktyva 96/34/EB) 2 straipsnio 2 dalies esmę, atsižvelgiant į Chartijos 24 straipsnį (vaiko teisės). Prašymą pateikęs teismas abejojo nacionalinės teisės aktų, kuriais įgyvendinamas susitarimas, suderinamumu su Chartija, nes dvynių motinai suteikiamos vienerios vaiko priežiūros atostogos.

Teisingumo Teismas nustatė, kad nacionalinė priemonė **neprieštarauja** Chartijos 24 straipsniui. Tačiau Teismas nustatė, kad, siekiant laikytis **lygybės prieš įstatymą principo**, nustatyto Chartijos 20 straipsniu, valstybės narės privalo imtis būtinų priemonių, kad būtų atsižvelgta į specifinę dvynių tėvų padėtį. Iš tikrųjų, jų padėtis skiriasi nuo tėvų, kuriems gimsta vienas vaikas, ir tėvų, tarp kurių vaikų labai nedidelis amžiaus skirtumas (ir jie gali gauti dvi atskiras tėvystės atostogas), padėties.

Atitinkamai, Teisingumo Teismas į Graikijos teismo pateiktą klausimą atsakė taip: „atsižvelgiant į vienodo požiūrio principą, [Pagrindų susitarimu] reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas įvestų tokią vaiko priežiūros atostogų tvarką, pagal kurią, nelygu atitinkamoje valstybėje narėje susiklosčiusi situacija, dvynių tėvams būtų užtikrinamas toks požiūris, kad būtų geriausiai atsižvelgta į ypatingus jų poreikius. Nacionalinis teismas turi įvertinti, ar nacionaliniu reglamentavimu tenkinamas šis reikalavimas, ir prireikus aiškinti šį nacionalinį reglamentavimą kiek įmanoma taip, kad jis atitiktų Sąjungos teisę“.

II. Tiesioginis Chartijos pagrindinių teisių poveikis ir prieštaraujančių nacionalinių nuostatų netaikymas

Remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, kai ES teisės nuostatos yra aiškos, tikslios ir jų atžvilgiu netaikoma jokių sąlygų, juridiniai ir fiziniai asmenys gali jomis remtis nacionaliniuose teismuose ir reikalauti, kad prieštaraujančios nacionalinės nuostatos būtų netaikomos. Tai vadinama tiesioginiu ES teisės poveikiu. Tiesioginis poveikis gali būti vertikalusis arba horizontalusis, tai priklauso nuo to, ar juo remiamasi nagrinėjant fizinio arba juridinio asmens ir valstybės narės bylą (vertikalusis tiesioginis poveikis), ar privačių šalių ginčuose (horizontalusis tiesioginis poveikis).

Verta pažymėti, kad vertikaliojo tiesioginio poveikio tikslais Teisingumo Teismas patvirtino plačią valstybės sąvoką, apimančią įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžią, taip pat visas centrinės ir vietos valdžios institucijas. Taip pat įtrauktos ir „įstaigos, kurioms, kad ir koks būtų jų teisinis statusas, valdžios institucijos aktu ir jai kontroliuojant buvo pavesta teikti viešąsias paslaugas ir kurios dėl to turi nepaprastai didelius įgaliojimus, palyginti su santykiais tarp privačių asmenų taikomomis taisyklėmis“ (žr., pvz., [Sprendimą Dominguez, C-282/10](#)).

[Sprendime Association de médiation sociale, C-176/12, \(AMS\)](#), Teisingumo Teismas nurodė, kad Chartija tam tikromis aplinkybėmis gali turėti horizontalųjį tiesioginį poveikį. Teismas nustatė, kad nediskriminavimo dėl amžiaus principas, įtvirtintas Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje, turi horizontalųjį tiesioginį poveikį ir juo galima tiesiogiai remtis siekiant, kad prieštaraujanti nacionalinė nuostata būtų netaikoma, nes „pakanka, kad privatiems asmenims būtų suteikta subjektinė teisė, kuria galima remtis kaip tokia“.

Iš sprendimo *AMS* galima numanyti šiuos požymius:

nacionalinei teisei prieštaraujant Chartijai, nacionalinė teisė netaikoma, kai pačios Chartijos nuostatos pakanka, kad būtų suteikta subjektinė teisė, kuria galima remtis kaip tokia (t. y. nereikia nei ES, nei nacionalinio lygmens įgyvendinimo priemonių);

tokiomis aplinkybėmis tiesioginiu Chartijos nuostatos poveikiu galima remtis ne tik vertikaliojoje, bet ir horizontaliojoje byloje (kaip tai buvo *AMS* byloje);

Chartijos 21 straipsnio 1 dalis atitinka tiesioginio poveikio reikalavimus, bent kiek tai susiję su nediskriminavimu dėl amžiaus. Be abejonės, tai pasakytina ir apie nediskriminavimą dėl kitų priežasčių, nurodytų toje nuostatoje;

Chartijos 27 straipsnis dėl darbuotojų teisės į informaciją ir konsultacijas įmonėje neturi tiesioginio poveikio: Sprendime *AMS* Teismas nustatė, kad tiesioginio poveikio nėra;

jeigu nagrinėjamoju atveju esama kitokios Chartijos nuostatos, būtų verta Teisingumo Teismo paprašyti nustatyti, ar ji atitinka *AMS kriterijų* (nors nacionaliniai teismai, priėmę negalutinius sprendimus, neprivalo teikti prašymų priimti prejudicinius sprendimus).

III. Reikalavimas, kad ES teisę pažeidusi valstybė narė atlygintų su tuo susijusius nuostolius

Kai įrodoma, kad neįmanoma nacionalinio įstatymo aiškinti pagal Chartiją ir nėra tiesioginio poveikio, dėl ES pagrindinės teisės pažeidimo nukentėjusi šalis gali pateikti reikalavimą, kad ES teisę pažeidusi valstybė narė atlygintų su tuo susijusius nuostolius.

Nors reikalavimas atlyginti nuostolius turi būti pateiktas kompetentingam nacionaliniam teismui, atsižvelgiant į panašiams reikalavimams taikomas nacionalines proceso taisykles, sąlygos, kurias reikia įvykdyti, vienodai išdėstytos ES teisėje; be to, nacionalinės proceso taisyklės privalo atitikti veiksmingos teisminės apsaugos principą, kaip nustatyta Chartijos 47 straipsnyje, taip pat Teisingumo Teismo nustatytus lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus. Kilus abejonių dėl nacionalinių taisyklių suderinamumo su pirmiau paminėtais ES teisės kriterijais, nacionalinis teismas gali pasiūlyti kreiptis į Teisingumo Teismą, kad būtų priimtas prejudicinis sprendimas (šiuo atžvilgiu žr. Prejudicinį sprendimą *DEB, C-279/09*).

Paskutinis naujinimas: 25/11/2020

Šį puslapį tvarko Europos Komisija. Šiame tinklalapyje pateikta informacija nebūtinai atitinka Europos Komisijos oficialią poziciją. Europos Komisija neprisiima atsakomybės ar įsipareigojimų už šiame dokumente pateiktą informaciją arba duomenis. Informacija apie ES tinklalapių autorių teises pateikiama teisiniame pranešime.